

Vsekakor je treba ustvarjati pripravljenost duhov. Neko višje, kulturnejše duhovno ozračje, v katerem je veliko svobode, veliko iskrenosti. Tu je posel za pisatelje, za umetnike.

Na svojem obisku v Bolgariji smo našli veliko pripravljenosti, veliko svobode, veliko iskrenosti.

Fran Albrecht.

Francija in čut za mero

Z opredelitvijo, da je krepost zlata sredina in umetnost umerjenost, je grška filozofija določila popolnosti mesto med dvema mejama. Na tej ideji zmernosti, zdržanosti in umerjenosti ne temelji le neka etika ali metafizika, kar bi bilo malo, marveč neki način življenja, kar je več.

Videti pa je, da moderni svet ne mara več za ta način življenja. Vendar je še nekaj krajev, kjer še znajo živeti in presojsati, ne da bi se dali zavesti fanatizmu, ki se opaja s samim seboj. Taka dežela je Francija. Seveda jo zaradi tega obsojajo. Zanimivo je pomisliti, da živimo v dobi, v kateri sta prepovedana veselje in uživanje, nikakor pa ne bolečina, smrt in pokolj; — sicer pa stvar ni vedno lahka.

Zelo bi se motil, kdor bi hotel v umerjenosti, v media virtus, v zlati sredini videti ne vém kakšno nedejavnost, sorodno jalovosti in smrti.

Kajti „edina prava točka je na prevesici“, je dejal Moréas.

Saj potrebuješ za umerjenost mnogo več energije, kakor če se prepustiš skrajnostim.

Najti svojo pot med dvema tečajema, biti sodnik med nasprotji!

V umerjenosti je več „dinamičnosti“, kakor bi rekli filozofi, nego v kateremkoli drugem položaju. Kdor se neprestano nadzira, nikakor ni nedejaven. Bolj je nedejaven, kdor se slepo udaja nagonu, ki tira posameznika ali narod k nečemu, kar se nam zdi veliko, ker radi pozabljamo, da ni nič bolj neizmernega od neumnosti in slepega sovraštva.

Ko je Péguy govoril o onih Francozih, ki so „spretno skriti pod imenom Grkov“ odbili Peržane, je imel v misli skupek kreposti, utelešenih v podobni, ki si jo je ustvaril o svoji Devici Orleanski, o samem sebi in o svojih prijateljih, v nasprotju z velikimi ambicijami in z azijskimi ter nebrzdanimi teorijami.

Kdor hoče najti te kreposti, naj le odpre oči in naj ne zaupa preveč knjigam in literaturi.

Ko se neki Giraudouxjev junak vrača v Francijo, naleti na slabo oblečenega in neuljudnega carinika. Ta brezbriznost za moško obleko in za zunanje dokaze spoštovanja, je velik simbol; cela filozofija je v nji. Znano je, da se Francoz slabo oblači. Kdor je prepotoval pravo Francijo, to se pravi provinco, domovino kravata na zatik, prekratkih hlač brez gube, zadnje pribežališče visokih čevljev na gumbe, vé, kako zelo je v tej deželi lahko resničen rek, da ni soditi ljudi po videzu.

Nikoli ne bom pozabil strmenja, ki sem ga videl na obrazu tujca, ko sem mu v utrjenem alpskem mestu pokazal inženjskega polkovnika, čigar slabo ovite ovojke, šolarska pelerina in poklapana čepica so pričale o čudoviti in kaj malo vojaški brezbriznosti za zunanost. Francoska uprava, ki je vedno dovolj dobro krmila svoje vojake, se ni nikoli brigala za korektno ali vsaj praktično vojaško obleko.

Res je tudi, da je celo v Parizu brezhibna obleka redkokdaj dobro priporočilo.

In kdo bi v mestu, kakršno je Lyon, govoril o oguljenem suknjiču in o pošvedranih petah!

Kar se tiče bolj ali manj trdno določenih občevalnih form med nižjim in višjim, ki se jih krčevito drže onkraj Rena, je bolje, da jih v Franciji sploh ne iščete. Natakak v kavarni je več ko prezirljiv, ravnodušen je in napitnino sprejema brez najmanjšega priklona. Postreči nekomu, je glagol, ki že davno nima več tistega smisla, za katerim dobro misleči pisatelji zaman žalujejo.

Tako omalovaževanje zunanosti po pravici neprijetno dirne tujca.

Če pomislite še na podrobnosti, ki jih je brezobzirno razglasil Sieburg, kakršne so na primer vrata, ki se slabo zapirajo, telefoni, ki ne delujejo, umazana tla, pa imate zadosti snovi za znano legendo o umazani, neudobni in negostoljubni Franciji. V tem mitu je najbrže nekaj resnice, kakor v vseh mitih, pa tudi precej nerazumevanja. Brezbrižnost za moško obleko celo pri premožnih ljudeh, uljudnost, ki ne obstoji v poklonih in ukrivljenih hrbtih, simbolično pričata o resnično kritičnem in zrelem duhu, ki ga videz ne more premotiti.

Če priznamo, da je življenje več kakor veda, da je umetnost, se moramo odločiti ali za vnanji formalizem, ki bi bil tako strog in določen, da bi v srcu dopuščal vsakršno pretvaro, kakršen je japonski, ali pa moramo razlikovati odtenke in stopnje.

Preprostež kmalu ve, kdaj naj dami poljubi roko in kdaj naj nosi bel ovratnik. Mnogo Francozov, in ne najslabših, tega ne ve več. Znamenje, da je še neka druga kulturnost, ki se ne kaže na zunaj. Kadar gre za materialno življenje, se Francoz zlasti zanima za dvojne važnih reči: za kuhinjo in za postelj. Vsak Francoz instinktivno ve, da je jesti umetnost, za katero je treba prave mere in skladnosti. Za dober obed sta prav tako potrebni pravilna sestava in ubranost kakor same jedi. Globoko ubranost med vini in raznimi vrstami mesa obsega celo lestvico odtenkov, ki jo pozna vsak čevljar. Dunajčan se brez dvoma oblači boljše kakor Parižan. Toda če vidiš elegantno damo z Ringa, kako se gosti s klobasami in hrenom, se ti zdi, da ji še mnogo manjka in da je še marsikaj, čemur tako razvpiti francoski okus morda po pravici oporeka.

Francoski hoteli res malokdaj spominjajo na palače ali klinike, kakor hoteli za švicarsko mejo. Zato pa so postelje širše, več perila dobite in vodne naprave so v njih neoporečne.

„Morda je to capa, toda ta capa mi je draga,“ pravi Francoz. Kakor Kitajec in narodi s staro kulturo, ve tudi Francoz, da telo ni ne sredstvo ne samo sebi namen. Poslužuje se ga in mu ume služiti. Nezmernosti sporta komaj da pozna, v nudizem se ni zaletel z germansko mistiko. Ne pije s tako mračno besnostjo kakor Anglež in že stoletja ga pijanost več ne zabava. Toda nad treznostjo italijanskega delavca se francoski delavec zgraža. Ob fašističnih slavospevih askezi in zdržnosti, se Francoz spominja La Fontaineove lisice: „prekisló je...“ V tem pogledu ga je od nekdanj vodil zdrav materijalizem. Velikemu liriku, kakršen je Villon, sta bili jed in pijača pesniška snov. Ljudje, ki so bili bedasto v skrbeh za moralo, so hoteli na vsak način oprati Rabelaisja zaradi njegovega vzklíka: „Vse za želodec“, češ da pomeni ta želodec možgane. Hinavščina.

Ženske in otroci ne razumejo teh prečiščenih užitek. Toda francoski način življenja, ki polaga tolikšno važnost na dobro jed in podobno, potrjuje, da gre tu za najbolj moški okus pravih mož in zrelih ljudi.

Tega pa ne spozna, kdor preživi tri mesece v Parizu. Treba je živeti v provinci, prebiti steno nezaupanja in negostoljubnosti, ki jo je postavil negostoljubni Francoz kakor nezaupen vrtnar okoli svojega vrta in ki mu je malo mar, če jo grajate ali napačno razumete. V tem je podoben Angležu.

Njegovo intelektualno življenje temelji na isti skrbi za bistveno in pristno in prav tako zametuje vse samo navidezno. Srečno se s tem družijo še kvasilo svobode.

Znani individualizem Francoza je kaj zagoneten za filozofa in opazovalec ne ve, kaj naj si misli o tej deželi, kjer so ljudje strastno patriotični, a se ne odkrivajo in ostajajo ravnodušni ob zastarelih zvokih neke narodne himne. Pri Anglosasih je to drugače. Paul Morand obžaluje, da je le v Londonu mogoče najti originalne in ekscentrične ljudi. Francoz ni individualist v običajih, ki se jih začasno še drži. Njegov individualizem se kaže bolj v čisto duhovnem odporu do skrajnih socialnih in metafizičnih sestavov, ki so tako značilni za naše stoletje in katerih ogromni organizem človeka duši. Plemenske mistike v Franciji ni (kar se srečno družijo z dobršno mero predsodkov do tujcev). Nacionalistične mistike je mnogo manj, kot mislijo. Skoraj patološki strah pred nemškim napadom ne izključuje velikega občudovanja za nemško kulturo in nemški narod, občudovanja, ki ga občutimo do nekoga, ki je močnejši od nas.

Če pa se hočete prepričati, kako je francoskemu duhu tuj postulat nižjih ali, kakor je rekel Chamberlain, nekompetentnih plemen, pogledajte, kako žive v Parizu zamorci in rumenokožci. Motil bi se, kdor bi hotel videti v tem gostoljubnost, ki je Francoz ne pozna; gre le za neko intelektualno razpoloženje, ki celo pri najbolj nevednih spominja na znanstveni skepticizem antropologov, ki se ne upajo govoriti o višjih in nižjih plemenih.

Isto previdnost najdeš spričo velike vrtoglavosti stoletja, ko vse gradi, troši, proizvaja. To je ena stran klasične in stare francoske skoposti, ki ne izvira le iz neke manjvredne strahopetnosti in iz strahu pred tvegano igro. Ta skopost izvira iz kritičnosti razuma nasproti podvzetjem, ki so prevelikopotezna in ki imajo vse nedostatke stvorov otroške domišljije. Pogledajte samo, kako reagira Francoz spričo Združenih držav. Najbolj znana je Duhamelova sodba. Spominja nekoliko na majhnega meščana, ki ne mara razsipnosti in ki si ves čas misli, da tu zapravljajo njegov denar. Bolj kakor bi si mislili, pa živi v Francozu umetnik in mislec, ki ve, da je za popolnost treba osebnosti, jasnosti in določenosti in da je pri množinski proizvodnji nemogoča. To stališče je skrajno moško in pesimistično.

Toda zastarelo in nesodobno. Gospodarji današnjega sveta so sanjači in prenapeteži, ki imajo nad vse malo kritičnega čuta, toda od sile preprosto, da ne rečem otročjo domišljijo, ki spominja na Verlaineov „ogromni srednji vek“.

Govoriti o čutu za mero je posebno „neaktualno“, kadar velja geslo „velik“, kadar se načrti napihujejo v abstraktnost in izigravajo ves svet in cele generacije. Individualizem, ki je krona kritičnega duha, spada tako malo kakor prazgodovinska žival v ta svet, ki drvi ves proti tvorbam, v katerih se kaže težnja po izenačenju čuvstvanja celo v uniformiranosti srajc.

Sicer pa, ne dobe ne narodi niso uravnovešene. Zanimivo bi bilo poglavje o napadih blaznosti v zgodovini. Videli bi, da ni bilo prizanešeno niti grški Ateni, ki se je nanjo obrnil Renan s svojo molitvijo.

Po drugi strani pa je bistvo krize v tem, da ni trajna. Družba ne bo morda vedno tako zahtevna, kakor je danes. Vsaj teoretično to ni izključeno. Važno je, da se tudi v bodoči družbi ohrani nekaj kemičnih sledov kritičnega duha, brez katerih je Leviatan le še slepa pošast. V tej novi družbi je potreben čut za mero in vsi njegovi prijazni spremljevalci: čut za ironijo, zavest, da grešite zoper duha, če ste si preresni, umetnost, kako uravnovesiti skrajnosti, božanska skromnost in metafizični skepticizem, ki se tako sijajno družijo z umetnostjo dejanja.

Predvsem je važno, bi rekel Stendhal, da se ne pustite varavati. Zdravo je, dasi ne vedno prijetno.

Jean Lacroix.

Iz naših revij

Mimonačelnost. „Triglavanski listi“ — organ stare garde — prinašajo v zadnji (četrti) številki lanskega letnika v poročilu o skupnem sestanku akademskih starešin Jadrana in Triglava v Mariboru med drugim tudi tele vrstice: „Dr. Dolar nakaže nasprotje med aktivnima akademskima društvoma Jadranom in Triglavom, ki pa so nemara bolj taktičnega kot bistvene značaja. Skupni okvir resnične naprednosti nas veže tako tesno, da prenesemo tudi kakšne razlike. Te obstoje morda v treh točkah, v pojmovanju jugoslovenstva, marksizma in verstva. Nam vsem je jugoslovenstvo neizgubljiva vrednota, lahko pa je komu tak končni cilj, da stremi k njemu ne-kako „skozi“ slovenstvo, drug pa bolj „mimo“ slovenstva. Kar se tiče marksizma: težko da je še kdo zaverovan v preživele oblike individualističnega sistema, kakor je nedvomno, da je socializem, posebno Marksov pokazal v mnogočem prikupno (!) splošno smer; razlike pa so zopet možne, ali se kdo tudi formalno zapiše doktrini v vseh njenih podrobnostih, ali pa upoštevajoč prirodno neenakost ljudi hodi raje po razvojni poti do pravičnega ravno-vesja in sožitja v človeški družbi. Verski problem trenutno ni tako pereč kakor v polpretekli dobi, kakor da se religija umika iz javnosti bolj v notranjost, vendar so lahko tudi tu individualne in gradualne razlike.“

Če zaupamo temu poročilu, dr. Dolar v svoji „sintezi“ sicer ni povedal, kakšna je tista, „neizgubljiva vrednota“, ki je lahko komu tak končni cilj, da stremi k njemu, v zlic temu pa je pravilno opozoril na tisti globoki razkol, ki sega danes v vrste tako imenovane liberalne akademske mladine. Ta razkol je viden posebno v onem delu res progresivne in sodobne mladine, ki pojmuje slovenstvo in posameznikov odnos do današnje družbe precej drugače kakor pa ga pojmuje oficijalna slovenska politika. Ta mladina si s krčevitim naporom prizadeva, da bi vrgla s sebe klavrno dediščino svojih očetov, tako imenovanih naprednjakov, katerih „naprednjaštvo“, je temeljilo nekoč predvsem v „farški gonji“, danes pa temelji bolj v pravkar odkritem „mimoslovenstvu“, pa tudi v praktičnem „mimomarksizmu“. Naravnost genljivo pa je, kako se trudijo starejši praktični delavci ta nepremostljivi in nujni razkol, ki je globlji in usodnejši za bodočnost, kakor pa se sanja njih šolski modrosti, zakriti s plaščem nekega rodoljubnega in nepristnega slogaštva. Biti Slovenec ali ne, biti marksist ali ne, je tem starej-